

חיים באולפן

דוברי עברית שאינם יודעים לקרוא ולכתוב בה ראיון עם רָמוֹן ברוזה על לימוד עברית של בני ישראלים בחו"ל

ביוזמתה של בלהה נעים, מנהלת אולפן 'גורדון', נפגשתי עם תלמיד 'אופייני' לטיפוס מסוים של תלמידים המגיעים לאולפן גורדון וזוכים בו למסגרת ולהוראה מתאימה לצורכיהם: בדרך כלל מדובר בבני ישראלים ש'ירדו' או 'היגרו' לארץ אחרת, המשיכו לדבר עם ילידיהם בעברית, כך שהילדים גדלו עם ידיעת דיבור עברי, לעתים אפילו באופן שוטף וכמעט 'ילידי', אבל לא רכשו את הכתיבה ואת הקריאה, משום שלא ביקרו בבית ספר ישראלי או אפילו יהודי.

נדודים בין יבשות

תחילה ביקשתי מבן-שיחי להציג את עצמו.

- שמי רמוֹן ברוזה, בן 31. נולדתי בחיפה, ובגיל שלוש 'וקצת' עברתי לגור בארצות הברית עם המשפחה שלי. זה היה בשנת 1984.
- בעצם אבא שלי, הזמר דויד ברוזה, גדל במשפחה דוברת אנגלית...
- נכון. אבא שלי בא מאנגליה. ואימא שלי טוניסאית, שבגיל שנתיים עלתה לארץ. אני גדלתי בארצות הברית, מגיל שלוש. גרנו בניו ג'רזי.
- למעשה, עברתם לארצות הברית בגלל הקריירה של אבא שלי...
- כן, זה היה אחרי שהוא הוציא את האלבום 'האישה שאיתי'. אז עזבנו את ישראל. אבא שלי התחיל לטייל אז המון בעולם, להופעות. היה מגיע כל חודש לארץ. בעצם הוא היה בחוץ לארץ יותר מאשר אֶתנו. בכל זאת, זה שהיינו בניו ג'רזי, קרוב למנהטן, לניו יורק, זה עזר לבסס את הקריירה של אבא שלי. הוא גם התחיל להקליט הרבה באנגלית.
- איפה אתה למדת?
- אני למדתי במערכת חינוך אמריקאית ציבורית. לא למדתי לקרוא ולכתוב עברית אף פעם.
- כלומר, שהמגע עם העברית היה רק דרך ההורים?
- לא רק, הורים וגם חברי משפחה וחברים. וגם כן פעם או פעמיים בשנה, תלוי בלוח הזמנים שלנו, היינו מגיעים לארץ. הייתי חודש עד שלושה חודשים בכל קיץ בישראל. בתקופה שהיינו באים, כמובן שלא ישבתי ולמדתי לקרוא ולכתוב. הזמן היחיד שבו השקעתי בקריאה ובכתיבה היה תקופת הבר מצווה שלי, מגיל שתיים עשרה. בגלל הצורך לקרוא את הפרשה, למדתי את הא"ב העברי. אבל, בסופו של דבר, למדתי הכול בעל-פה. קראתי לאט לאט, אבל מרוב שקוראים שוב ושוב במשך כמה חודשים, יודעים. בסך הכול זאת לא דוגמה טובה ל'רמוֹן למד לקרוא עברית'. לא ידעתי יותר מאשר לכתוב בעברית את השם שלי.

- מה עם בני המשפחה האחרים?
- יש לי אחות גדולה ממני בשנה וחצי. גם היא למדה איתי באולפן לעברית כאן. ויש לי אח שקטן ממני בשבע שנים.

יהדות וישראל: מבט מניו ג'רזי

- בכל זאת, איזה סוג של קשרים היה לך עם יהדות, עם עברית?
- הייתי כל השנים שם ב'השומר הצעיר'. במהלך החורף היה 'קן' של התנועה, שבו היינו נפגשים. היו 'מושבות חורף' ו'מושבות קיץ' יחד עם הקינים שבניו יורק ובפילדלפיה. למדנו שם על תרבות עברית, על ציונות. אבל ההרצאות היו באנגלית. היינו משתמשים במילים עבריות לדברים מסוימים - למשל 'חדר אוכל', 'צריף', 'קבוצה', 'חוגים'. החברים היו אומרים I'm going to my tsrif. אבל לא היו שיעורים בעברית.
- יש תנועות ציוניות בארצות הברית ששם מלמדים עברית ב'מחנות'.
- נכון, אבל ב'השומר הצעיר' לא. היינו לומדים על החגים, על ציונות... והחברים שלך היו כמעט כולם ילדים של ישראלים לשעבר?
- לא, היו גם הרבה יהודים לא-ישראלים וגם לא יהודים. אמנם באזור שלנו היו הרבה יהודים, אבל בבית הספר שלי היו מעט מאוד יהודים.
- האם העניין של 'להיות יהודי' הייתה לו גם משמעות מההיבט השלילי? הרגשת עוינות?
- לא, ממש לא. כמובן, הרגשנו את החגים הנוצריים - את הכריסמס, את האיסקר, אבל אצלנו בבית היינו עושים מסיבת חנוכה לכל השכונה, והיה שיתוף בין יהודים נוצריים - היינו מביאים לידידים הנוצרים שלנו מתנות ושמים אותן מתחת לעץ [האשוח]. את המתנות שלנו היו שמים מתחת לחנוכייה בגובה 6 רגל (בערך 1.80). אבל לא הרגשתי עוינות כלפינו. מה שכן, להורים שלי היה חשוב לשמור על העברית בבית, כך שכשהיינו חוזרים מבית הספר ב-3-4 אחר הצהריים, היינו עוברים לאט-לאט לעברית, עד שבארוחת הערב כבר היינו מדברים רק עברית... המטפלת בבית הייתה מקולומביה, כך שגדלנו גם על ספרדית. אז בסופו של דבר היו שלוש שפות.
- אתם כילדים הרגשתם לפעמים התנגדות - למה כאילו מכריחים אתכם ללמוד עברית?
- לא, אני חושב שעניין הדיבור בעברית בא די בטבעיות, ואני גם חושב שזה היה מאוד הגיוני. העברית הייתה דרך לתקשר עם ההורים בשפה שהייתה נוחה להם, למרות ששניהם שולטים באנגלית.
- אז בגיל 18 עלית לארץ?
- בגיל 18 סיימתי תיכון. אחותי מורן, שהיא מבוגרת ממני בשנה וחצי, למדה שנה אחת באוניברסיטה בארצות הברית ועלתה לארץ. היא התנדבה לצה"ל ואפילו חתמה קבע. היא הייתה מכ"ית בצבא. היא תמיד הרגישה יותר קשורה לארץ, רצתה 'לפתח את השורשים' שלה. אני לא הרגשתי כך. בשנת 2000 ההורים החליטו לעבור לגור בספרד יחד עם האח הקטן שלי. כי אבא שלי הוציא אלבום ראשון בספרדית.
- אני זוכר שתמיד הייתה לו זיקה מיוחדת לספרד, למוזיקה הספרדית.
- נכון, הוא בעצם גדל חלק מילדותו בספרד. כל זה קרה בדיוק כשאני סיימתי תיכון: הם עברו למרדריד, והיו שם ארבע שנים. אני בינתיים נרשמתי לאוניברסיטה בארצות הברית. אבל לפני שהתחלתי ללמוד התקבלתי, דרך 'השומר הצעיר', לתוכנית של שנת 'הכשרה' בארץ. בעצם

זאת תוכנית שמיועדת להציג את החיים בארץ בכל מיני צדדים. היינו בהתחלה במשך שלושה חודשים - בהתחלה בקיבוצים בדרום (עין השלושה, ניר יצחק) ואחר כך גם בקיבוץ בצפון (יפתח). אחרי שלושה חודשים עזבתי את התוכנית של 'השומר הצעיר' והלכתי לסוג של טירונות בצבא, למשך חודשיים. - כל שבוע נמצאים בבסיס אחר.

אז זה לא ממש חלק משירות בצה"ל?

זה יכול להיות חלק. המטרה של התוכנית, שמשלמים עליה \$400, היא לגרום ליהודים שחיים מחוץ לישראל - לבוא לארץ או להתנדב לצבא. נותנים לך להרגיש 'מה זה להיות חייל', מה זה צבא, למה זה מחייב וכו'. היינו שם כ-40 איש - מכל העולם, מדרום אמריקה, מאוסטרליה, מקנדה, בנים ובנות יחד, לא כולם בנים של 'יורדים'. בסוף החודשיים האלה אתה אמור להחליט אם אתה נשאר בארץ. אם אתה מתגייס לצבא, אז 'מנכים' לך את החודשיים האלה מהשירות. מתוך התוכנית שלנו נשאר רק שניים לשרת.

להיות חייל? זה מפחיד...

למה אתה בעצם לא נשאר?

תראה, בשבילי כל עניין הצבא הוא מוזר. בעצם, גם כשלבשתי מדים ואנשים התייחסו אלי כחייל והציעו לי סופגנייה בחנוכה (בתחנה המרכזית) - זה הפתיע אותי לגמרי. התחלתי אז פתאום להבין את היחס בארץ לחיילים, אבל בשבילי הצבא זה אפילו דבר מפחיד. כשבאתי לקיבוץ בדרום, בדיוק התחילה האינתיפאדה [השנייה], ועמדו טנקים ליד הקיבוץ. התקשרתי אז להורים שלי בספרד ואמרתי להם: תשמעו, אני רוצה לבטל את תוכנית ה'הכשרה', אני עוזב את ישראל... הורי לא ניסו לעצור אותי, הם גם הבטיחו לי שימשיכו לתמוך בי כספית בשנה הזאת, אבל ניסו להסביר לי שבעצם אני לא מכיר את ישראל ולא מכיר עדיין את העם שלי. בסופו של דבר, הם שכנעו אותי להישאר בארץ. בכל זאת, אני צריך להגיד שלמרות שאני ישראלי והרגשתי תמיד שאני שונה מהאמריקאים, לא גדלתי באווירה של פטריוטיות, של 'כל אחד עושה צבא'. בארץ זה גורם מגבש. אנשים מזהים אחד את השני לפי המקום או היחידה שהם שירתו בה. אצלי זה לא כך.

בעצם התנדנדת תמיד בין שתי זהויות.

בדיוק. באמריקה התייחסו אלי כאל שונה, אבל כשהייתי בא לביקורים בארץ, תמיד אמרו לי כמה שאני נראה אמריקני עם התלבושת והכובע שלי. אמנם היה לי תמיד כיף פה, הייתי נפגש עם חברים שהכירו אותי בילדות...

אבל בתור בן של אזרחים ישראלים, השירות בצה"ל הוא לא חובה?

כן, אבל מותר לבוא פעם אחת לארץ, החל מגיל 14, לתקופה של שנה בלי להיות מחויב להתגייס. אחרי תקופה של שנה, שסיפרתי לך עליה, באתי מאוחר יותר לארץ רק לתקופות של עד שלושה חודשים. אם אתה עולה אחרי גיל 27, אתה כבר פטור לגמרי מהשירות. ואני עליתי בגיל 28. זה לא היה קשור, אבל 'זה יצא לי טוב'.

אחרי החוויה של ה'טירונות' חזרת לארצות הברית?

נשארתי עוד כמה חודשים בארץ. עבדתי בהפקות, הרווחתי קצת כסף, טיילתי באירופה...

ומה למדת?

יצאתי בסוף עם תואר בתקשורת, עם שני חוגים משניים (double minor) בספרדית ובסוציולוגיה.

התאקלמות בישראל - סוף הדרך?

- ומתי התחלת ללמוד באולפן?
- עליתי לישראל בשנת 2009, באופן רשמי. נרשמתי לאולפן, אבל לא קיבלו אותי, כי יומיים אחרי שעליתי לארץ התחלתי לעבוד במשרה מלאה, בחברת הפקות. הייתי אחראי על הפקות בינלאומיות, אז טיילתי המון בעולם, ובעצם יותר משהייתי כאן הייתי בחו"ל. אז אמרו לי: עדיף שתחכה עם האולפן, עד שתהיה במסגרת יותר רגועה... אחרי שלוש שנים עזבתי את העבודה האחרונה שלי והתחלתי לעבוד במשרד הפקות - אמנם במשרה מלאה, אבל בלי הטיולים בעולם. אני מנהל את הכול מהמשרד. במשרד הקליטה לא כל כך רצו לאשר לי לימודים, כי עברתי כבר את הנקודה של שלוש שנים בארץ. בכל זאת, הסברתי את הסיבה למה לא התחלתי עד עכשיו, וזה איכשהו שכנע אותם. החלתי ללמוד, יחד עם אחותי, באוקטובר.
- אחותך? אחרי כל השנים בצבא היא עוד צריכה אולפן?
- היא באמת קוראת יותר טוב ממני, אבל בכל זאת כשעשו לנו מבחן, היינו פחות או יותר באותה רמה. היא התקבלה לרמה ד', אבל הטקסטים שקראו שם היו בעלי אופי דתי, כך ששינוי למדנו ברמה ג+. במסגרת הזאת לומדים פעמיים בשבוע, בערב. המורה שלנו מדהימה, גילה. יש לה גישה נפלאה.
- האם כל התלמידים בכיתה שלך הם מהסוג שלך - שמדברים טוב, אבל לא יודעים כמעט לקרוא ולכתוב בעברית?
- לא, לא כולם באותו מצב. חלקם פשוט התחילו ברמה א' ועכשיו הם ברמה ג'+. חלקם למדו בארצות שונות - ברזיל, רוסיה - בבתי ספר יהודיים. לא מדובר דווקא בבני ישראלים. הרמה שלנו די דומה, אבל כמובן יש כאלה שקוראים יותר טוב מאחרים, יש שמדברים יותר טוב וכו'.
- מה מיוחד בגישה של המורה? איך מתגברים על הפער בין דיבור של כמעט-ישראלי לכמעט-אנאלפביתיות מבחינת קריאה וכתבייה?
- המורה לוקחת מילים מתוך טקסטים שאנחנו עוברים עליהם בכיתה. אנחנו רואים המון חדשות מהטלוויזיה שהמורה מקליטה יום-יומיים לפני, ואנחנו עונים על שאלות כדי לבדוק מה הבנו. בשבילי, עצם העובדה שאני יושב פעמיים בשבוע שעתיים וחצי-שלוש בשיעור, יחד עם עוד סטודנטים, עושה שיעורי בית (לא תמיד, כי הרבה פעמים אני לא מספיק, בגלל העבודה...) - זה כבר נותן לי משהו שונה, משהו שלא קיבלתי בעצם מאז הבר-מצווה שלי. אמרתי לעצמי שאני חייב לנצל את ההזדמנות שיש לי עכשיו, כשאני יושב בארץ ולא מסתובב, כשמשרד הקליטה משלם בעד הקורס ואחותי פנויה ללמוד, ואנחנו יושבים יחד וקוראים טקסטים.
- היא מצאה עבודה?
- כן, היא קונדיטורית ועובדת ביעוץ למסעדות. היא קוראת תפריטים בעברית יותר מהר ממני...
- אז איך אתה מסכם את המצב שלך כיום ביחס לעברית?
- בשבילי זה מצב נהדר ממש - האולפן יחד עם העבודה שלי. אני מקבל מכתבים בעברית ועונה באנגלית, אז אני כל הזמן קורא טקסטים בעברית. אני מרגיש שאני משתפר לאט-לאט. התחלתי כבר לסמס בעברית. זאת דרך ללמוד עברית - אולי פחות מפחידה מלפתוח עיתון ולהיבהל כמה שאתה לא מבין... אפילו כיום קשה לי לקרוא שלטים בעברית. יש בעיה נוספת: ראשי תיבות. מה זה 'שת"פ' היה לי קשה להבין בהתחלה... אבל אני מרגיש שזאת הפעם הראשונה שאני משקיע בעברית, בשפה שלי, וזה הרבה בזכות האולפן. זה אמנם רק פעמיים בשבוע, אבל זה הרבה יותר ממה שעשיתי במשך 31 השנים הראשונות של חיי.
- תודה רבה לך, רמון. למדנו מהשיחה איתך לא מעט על גורלו של בן ישראלים, על האהבה שלו לארץ ולעם הישראלי באופן המיוחד שבו הוא חש את זהותו ומחויב לה - בדרכו שלו.